

Georg Zachris Forsman ja ruotsalaiset – kansallinen vihapuhe ja sen rajat 1800-luvun puolenvälin jälkeisessä Suomessa

Klaus Lindgren

Fennomaanijohtaja Yrjö Koskinen aloitti uransa suomalaisuusmiehenä kirjoittamalla muun ohessa vihankatkuisia näkemyksiä ruotsalaisista. Koska nämä kirjoitukset ylittivät oman aikansa korrektiuden rajat, Koskinen vähitellen perääntyi näkemyksistään ja siirsi syytöksiään Suomen ruotsinkielisistä ensin riikinruotsalaisiin ja sitten suomalaisiin vastustajiinsa. Lopulta hän varmisti johtoasemansa suomalaisuusliikkeessä esittämällä August Ahlqvistia kohtaan perättömiä syytöksiä nöyristelystä ruotsalaisten edessä. Rinnastamalla Koskisen puheenvuorot muiden vastaaviin nähdään, että monista muista väestöryhmistä oli aivan soveliaasta puhua hyvinkin halventavasti, mutta ei ruotsalaisista.

Kuljetus-miehinä täällä liikkuu isoja parvia Närpiöläisiä, Lapväärtiläisiä ja muita Pohjan ”Hurria” (tällä nimellä osoitetaan noita ruotsinkielisiä talonpoikia), ja nämä nyt ovat sitä viimeistä väkeä. Hevosiansa syöttävät ihmisten orailla, niittävät, kiskovat ja ryöstävät mitä käsiin sattuu, ja jos eivät muuta ilkeyttä voi tehdä, niin viskovat lystiksensä tulta metsiimme, jotta esim. koko Hämeen kangas on vähitellen paljaaksi palanut; sanalla sanoen nämä veitikat liikkuvat kuin Egyptin heinäsirot.¹

1 Y. K. (Yrjö Koskinen), Hämeenkyröstä. *Suometar* 30/31.7.1857; myös *Sanan-Lennätin* 32/8.8.1857. Egyptin heinäsirot viittaavat *Vanhan testamentin* vitsauk-

Näin kirjoitti Georg Zacharias Forsman nimimerkillä Y. K. eli Yrjö Koskinen *Suomettaressa* heinäkuussa 1857. Kaksi vuotta myöhemmin samainen nimimerkki Y. K. kirjoitti *Mehiläiseen* seuraavaa.

Ruotsalaiset ja Suomalaiset Suomenmaassa vihaavat toisiansa sydämen pohjasta, eivätkä läheskään tunne itsiänsä yhdeksi kansaksi, se on tähän asti ollut yleinen havainto ja esimerkiksi tahdon ottaa kaksi tuhannen seasta, filosofien maailmasta. – – Se olisi paljoo parempaa, jos Suomalaiset ja Ruotsalaiset Suomenmaassa eivät vihaisi toisiansa; mutta tämä viha on Ruotsalaisuuden ainoa tuki ja turva.²

Yrjö Koskinen oli 1850-luvulta 1870-luvulle keskeisessä asemassa, kun julkisuuden keskusteluissa määritettiin suomalaisuusliikettä ja suomalaisuutta sekä näiden suhdetta niin Suomen kuin Ruotsinkin ruotsalaisuuteen. Puheenvuoroissaan Koskinen otti aggressiivisesti kantaa suomenkielisen suomalaisuuden puolesta erilaisia ruotsalaisiksi tai ruotsinmielisiksi katsomiaan osapuolia vastaan. Tarkastelen tässä artikkelissa esimerkkien avulla hänen suomalaiskansallista ohjelmanjulistustaan sellaisena kuin se ilmeni hänen eri lehdistä (*Suometar*, *Mehiläinen*, *Helsingin Uutiset*, *Kirjallinen Kuukauslehti*, *Uusi Suometar*) julkaisemissaan puheenvuoroissa. Näissä kirjoituksissaan Yrjö Koskinen yhtäältä esitti ruotsinkieliset pahantekijöinä ja toisaalta väitti Suomen suomalaisen kansan vihaavan ”hurreja” ja ”ruotsalaisten” vastaavasti vihaavan suomenkielisiä suomalaisia jopa siinä määrin, että ”niiden” vihan ”meidän” kansaamme kohtaan on koko ruotsinkielisen identiteetin perusta Suomessa.

Mutta miten Georg Zachris Forsman, sittemmin suomalaisuusliikkeen ja fennomanian kiistaton johtaja Yrjö Koskinen, aateloituna senaattori ja vanhasuomalaisen puolueen johtaja Yrjö Sakari Yrjö-Koskinen, oli tällaista mennyt kirjoittamaan? Oliko hänellä tapana muutenkin parjata Suomen ruotsinkielistä väestöä ja lietsoa vihaa kieliryhmien välille, vai jäivätkö yllä mainitut kommentit vain aloittelevan fennomaanin ylilyönneiksi? Forsmanin puheet ruotsalaisten

siin.

- 2 Sakari Teppo (Yrjö Koskinen), Suomettarelle kirje, jossa keskustellaan Rustikasta, Provessori Törnegenistä, Paperilyhdystä ja Ruotsalaisuudesta. *Mehiläinen* 4/ Huhtikuu 1859.

ja suomalaisten toisiaan kohtaan tuntemastaan vihasta kietoutuvat toiseen kiistanaiheeseen, suomalaisten kiitollisuuteen Ruotsia kohtaan ja sen seurauksiin. Olennaisen taustan muodostavat aikakauden muut käsitellyt keskustelunaiheet, Koskisen muuttuva asema suomalaisuusliikkeessä sekä suomalaisuusliikkeen suhde muihin ajan aatteisiin. On myös mielenkiintoista katsoa, miten Forsmanin kommentteihin ruotsalaisista suhtauduttiin ja miten debatti jatkui. Missä kulki korrektiuden raja? Rinnastamalla Forsmanin puheita ruotsalaisista aikalaisten puheisiin muista kansanryhmistä voidaan myös hahmottaa sitä, miten eri tavoin eri kansanryhmistä oli soveliaista puhua.

G. Z. Forsmanista eli Yrjö Koskisesta on olemassa runsaasti tutkimusta, mutta hänen poleemisen jyrkät ruotsalaisia koskevat puheenvuoronsa ovat kuitenkin jääneet erittäin vähälle huomiolle. Samaan aikaan on pidetty esillä Suomen ruotsalaisuusliikkeen alkuvaiheen loukkaavia asenteita suomalaisia kohtaan ja yleistetty ne koskemaan koko liikettä.³

Koskisella oli keskeinen rooli suomalaisuusliikkeen aatteiden ja myös suomalaisten omakuvan muotoutumisessa, joten näiden ruotsalaisuutta koskevien kirjoitusten analysointi on tärkeää. Koskisen puheenvuorot täyttävät vihapuheen kriteerit, sillä ne ovat konfliktihakuisia ja hän pyrki luomaan jyrkkiä vastakkainasetteluita suomalaisten ja milloin Ruotsin, milloin Suomen ruotsalaisten tai ruotsalaismielisten välillä sekä asettamaan nämä eri tavoin epäluulonalaisiksi. Muiden reaktiot Koskisen näkemyksiin ja tämän tapa säännöllisesti retoriikan keinoin perääntyä kärkeivistä näkemyksistään kertovat siitä, mikä oli tuon ajan lehdistössä korrektia puhetta ja mikä ei ollut. Vertaamalla puheita ruotsalaisista Koskisen tapoihin puhua muista ihmisryhmistä voidaan tuottaa tietoa siitä, miten eri tavoin oli 1850–1870-lukujen Suomessa oli soveliaista puhua eri ryhmistä.

- 3 Näin teki jo Gunnar Suolahti klassisessa teoksessaan *Nuori Yrjö Koskinen* (1933). Hänen oppilaansa L. A. Puntila kirjoitti tästä väitöskirjansa, *Ruotsalaisuus Suomessa*. Meri Arni-Kauttu on palannut aiheeseen vuonna 2020. Suomalaisiin kohdistuvia rotuoppeja yleisemminkin on tutkinut Aira Kemiläinen 1993. Suomen ruotsalaisuusliikettä on tutkittu yllättävän vähän, ja vasta Max Engmanin kokoava teos *Språkstriden* vuodelta 2017 on julkaistu suomeksi. Ks. myös Kohtamäki 1956, 316–325; Koskimies 1974, 14–17, 196–205.

Yrjö Koskisen kirjoituksia on koottu neliosaiseksi kirjasarjaksi ja kaikki tuon ajan lehdet ovat tutkittavissa verkossa, Kansalliskirjaston Digitaaliset aineistot -sivustolla, digi.kansalliskirjasto.fi. Olen kartoittanut Koskisen sanomalehdissä esittämät näkemykset ruotsalaisista paikantamalla artikkelit hakusanoin ja analysoinut, miten niihin ajan lehdistössä suhtauduttiin sekä miten Koskinen reagoi saamaansa kritiikkiin. Koskisen reaktioiden selvittämiseksi ja ymmärtämiseksi on analysoitava myös kiistaa suomalaisten väitetystä kiitollisuudenvelasta Ruotsille. Koskisen hellimät näkemykset siitä, miten ruotsinkieliset Pohjanlahden molemmiin puolin väheksyivät suomalaisia eivät olleet aivan aiheellisia, mutta sitäkin tehokkaampia Koskisen luodessa rintamalinjoja johtamansa suomalaisen puolueen ja muiden välille.

Pohjanmaan hurrit tuholaisina

Georg Zachris Forsman syntyi vuonna 1830 ja kasvoi papin poikana Vaasassa, täysin ruotsinkielisessä ympäristössä. Vuonna 1844, kun Johan Vilhelm Snellman aloitti kirjoittamisensa *Saima*-lehteen, Forsman oli yksi niistä koulupojista, jotka saivat *Saiman* kirjoituksista kansallisen herätyksen ja vakaumuksen siitä, että tulevaisuudessa Suomen virallinen kieli, suomalaisen kirjallisuuden kieli ja Suomen säätyläistön keskinäinen seurustelukieli tulisi olemaan suomi. Hieman myöhemmin hänen isänsä sai papinviran Hämeenkyröstä, suomenkielisestä maalaispitäjästä, ja nuori Georg Zacharias pääsi opettelemaan suomea. Vaasan kimnaasista hän jatkoi Helsingin yliopistoon ja valmistuttuaan ensin Turkuun ja sieltä Pietarsaareen opettajaksi.

Turussa Koskinen alkoi kirjoittaa fennomaanienhenkisiä artikkeleita ruotsinkieliseen, sittemmin liberaalina tunnetun A. W. Lilljan toimittamaan *Åbo Tidningariin*.⁴ Pietarsaareen siirryttyään hän alkoi lähettellä suomen kielen asemaa koskevia kirjoituksiaan *Suomettareen*, nyt suomeksi nimimerkillä Y. K., joka viittasi hänen omaksumaansa suomenkieliseen kirjoittajanimeen Yrjö Koskinen. Vuonna 1856 hän kiisteli liberaalin Carl Qvistin kanssa siitä, miten Suomen säätyläistön

4 Suolahti 1933, 7, 57–60, 77–81, 95–100, 132, 144, 146, 284, 287, 295, 297, 301–313, 320–323, 336–342.

kieli parhaiten vaihtuisi suomeksi. Hän katsoi Ruotsin valloituksen olleen suomalaisille siunaukseksi, koska se oli tuonut alueen hajanaiset heimot yhteen ja siten luonut Suomen kansan. Onnekseen suomalaiset eivät olleet joutuneet Novgorodin tai saksalaisen ritarikunnan orjuuttamiksi, vaan olivat saaneet osansa skandinaavisesta vapaudesta. Suomen kansa oli ”ottanut kansalliset laitoksensa muilta lahjaksi” eikä ollut itse saanut aikaan vielä mitään.⁵

Yllä siteerattu kuvaus Pohjanmaan hurreista julkaistiin maaseutukuulumisia-palstalla. Se siis ei ollut mikään laaja artikkeli eikä siten merkittäväksi puheenvuoroksi aiottu. Forsman aloitti juttunsa puhumalla kansanopetuksesta ja siirtyi sitten pohtimaan paikallista patruuna von Wasastjernan kaivoshanketta ja ennakoimaan sen mahdollisia hyötyjä ja haittoja. Haitoista hän otti esimerkiksi Tampereen puuvilla-teollisuuden, jonka rahat kulkivat Kristiinankaupungista Hämeenkyrön kautta Tampereelle. Rahdinajot kuluttivat teitä ja siltoja, joiden huollosta tehtaiden olisi voinut toivoa maksavan oman osansa. Siitä Koskinen pääsi kuvailemaan ”hurreja” ja heidän hävytöntä käytöstään.

Koskinen kuvasi Suomen ruotsalaisia talonpoikia tavalla, jolla ei puhuttu mistään muista kansanryhmistä kuin romaneista. Romanejahan oli syytetty huonosta elämästä ja kaikenlaisesta kelvottomuudesta ja siten pidetty yhteiskunnan marginaalissa jo muutaman vuosisadan ajan.⁶ Juutalaisilla ei ollut ennen vuotta 1858 oikeutta asua Suomesa, joten heitä ei vastaavalla tavalla kritisoitukaan. Heidän vuoronsa

5 Y. K. (Yrjö Koskinen), Keskustelemus Viipurin ruotsinkielisen sanomalehden kanssa Suomen Teollisuudesta. *Suometar* 14/4.4.1856; Y. K., Kansallisuus ja kieli II. *Suometar* 20/16.5.1856.

6 Pulma 2006, 50–55; Hakusanalla ”mustalaiset” löytyy vuosilta 1820–1860 Kansalliskirjaston digitoiduista sanomalehdistä lukuisia mainintoja romaneista. Niistä heti ensimmäinen kuvailee heidän varastelevan ja huijaavan hevoskaupoissa, muiden elinkeinojen lisäksi. Mustalaisista, *Turun Viikko-Sanomien* 20/20.5.1820. Lisää esimerkiksi Näihin Aviisiin lähetetty kirjoitus, *Turun Viikko-Sanomien* 16/21.4.1820; Paavo Korhonen, Runo Mustalaisista. *Sanan Saattaja Viipurista* 7/14.2.1835; Mustalaisista, *Sanan Saattaja Viipurista* 40/3.10.1835; Toimituksen lisäys lähetettyyn kirjoitukseen Köyhäin-Holhouksesta Mikkelin pitäjässä, *Suometar* 15/15.4.1851; Muuan sana luonnottomista hyppäyksistä hengellisistä harjoituksista, *Maamiehen Ystävä* 33/19.8.1854; Petäjävedeltä, 15. p. Syysk. *Suometar* 39/29.9.1854.

tuli 1880-luvulla, kun puheeksi tuli kansalaisoikeuksien myöntäminen maahan asettuneille juutalaisille.⁷ Topeliuksen *Maamme kirjassa* sopi toki olla M. Castrénin kuvaus saamelaiden sivistymättömyydestä ja puutteellisesta hygieniasta, mutta silloin oli kyse pikemminkin säälinsekaisesta sympatiasta huonossa tilassa elävää, primitiiviseksi ymmärrettyä sukulaiskansaa kohtaan.⁸ Suomalaisista talonpojista ei tähän tyyliin puhuttu, ei suomen eikä ruotsin kielisistä, eikä liioin maan itäosien ortodokseista. Romanit, saamelaiset ja juutalaiset olivat kukin omalla tavallaan ulkopuolisia, toisin kuin Suomen talonpojat, sekä suomen- että ruotsinkieliset. Venäläisistä ei luonnollisestikaan voinut Venäjän imperiumiin kuuluvassa maassa räikeään sävyyn puhua.⁹

Koskisen artikkeli ja sen maininnat Suomen ruotsinkielisistä talonpojista eivät saaneet minkäänlaista kommentointia tai painettua palautetta, eikä hän enää koskaan hyökännyt näin suoraan ruotsinkielisen kansan kimppuun. Syitä voi vain arvailla, mutta koska kukaan muukaan ei ollut kirjoittanut eikä myöhemminkään kirjoittanut mitään vastaavaa, lienee luultavaa, että Forsmankin ymmärsi olla parhaamatta Suomen ruotsinkielistä kansaa.

Hieman aikaisemmin Koskinen oli kirjoittanut laajan artikkelin Pohjanmaasta, jossa hän kehui, miten hämäläisten, savolaisten ja muiden kansanheimojen sekoitus oli tehnyt pohjalaisista aivan erityisen kyvykkäitä. Siinä sivussa hän valitteli, etteivät Pohjanmaan ruotsalaiset olleet sekoitukseen osallistuneet, vaan pysytelleet omissa oloissaan. Snellmanin tapaan Koskinen katsoi erilaisten väestöjen – ”rotujen” – sekoittumisen olevan hyvä asia; yksityiskirjeessään Koskinen muun muassa totesi, että slaavilaiset venäläiset olivat saaneet valtiota luovan kyvyn pohjoisen Venäjän suomensukuisilta alkuperäisasukkailta.¹⁰ Valittelut ruotsinkielisten eristäytymisestä eivät kuitenkaan liittyneet käsityksiin ruotsalaisten huonommuudesta tai paremmuudesta. Sen sijaan Koskinen tuli näin rajanneeksi heitä Suomen kansan laitamille.

7 Haapanen 2021, 7, 69–71; Uuden Suomettaren osalta Nieminen 1946, 542–546.

8 Topelius 1878, 112–115.

9 Esim. Nieminen 1946, 542–546.

10 Y. K. (Yrjö Koskinen), Pohjanmaasta. *Suometar* 43/24.10.1856; Snellman, J. V. S.: (J. V. Snellman), Menniskoracernas förändringar II. *Litteraturblad för allmän medborgerlig bildning* 4/Juni 1847; Engman 1995, 257.

Ruotsalaisten viha suomalaisia kohtaan

Nationalismi, moderni kansakuntaisuus tai pyrkimys siihen, kasvoi myös Pohjanlahden toisella puolen. Ruotsalaisten korostaessa oman kansakuntansa etnistä erityisyyttä esitettiin uusia ajatuksia myös Suomesta ja sen ruotsalaisuudesta. 1850-luvun puolessavälissä ruotsalainen lehtimies August Sohlman esitti kirjassaan suomalaisten saaneen kaiken kulttuurinsa ja sivistyksensä ruotsalaisilta ja olevan kyvyttömiä luomaan omaa kulttuuria. Sekä Suomen ruotsinkielinen sivistyneistö että talonpoikainen rahvas olivat ruotsalaisia, ja heidän pyrkimyksensä siirtyä suomen kieleen luonnottomia. Näin ollen ”fennomaanien äärimmäisyydet” ja ajatukset suomen kielen noususta hallinnon ja kulttuurin pääkieleksi olisivat kiittämättömyyttä Ruotsia kohtaan. Norjalaisen Andreas Munchin mukaan suomalaiset kuuluivat tšuudilaiseen alempaan rotuun, toisin kuin germaaniset ruotsalaiset.¹¹

Nämä ajatukset tuomittiin Suomessa melkoisen yksimielisesti molemilla kielillä, lukuun ottamatta Axel Olof Freudenthalia ja hänen ystäviään Uusmaalaisessa osakunnassa. Freudenthalille tärkeintä eivät kuitenkaan olleet suomalaisten ja ruotsalaisten rotuominaisuudet vaan Sohlmanin teesi siitä, että Suomen ruotsinkieliset olivat ruotsalaisia, joiden tehtävä oli puolustaa omaa kansaansa ja sen kieltä, ruotsia. Se, että Suomen ruotsinkieliset säätyläiset olivat alkaneet puolustaa suomen kielen oikeuksia, oli ainakin anomalia, ellei suorastaan petturuutta. Suomen ruotsinkieliset olivat Freudenthalin mukaan osa etnispohjaista ruotsalaista kansakuntaa, mutta myös Suomen yhteiskunnallista, valtioon ja siihen kuulumiseen perustuvaa kansakuntaa. Ajatuksen siitä, että suomenkielisiltä puuttui kyky luoda korkeampaa kulttuuria tai valtiota, freudenthalilaiset omaksuivat mielellään. Ajan mittaan nämä näkemykset lievenivät, kun suomen kielen oikeudet ja kirjallinen käyttö lisääntyivät. Vuonna 1870 perustetussa *Vikingen*-lehdessä saatettiin kyllä esittää, että suomalaiset eivät ilman ruotsalaisia

11 Puntila 1944, 24–44; Sohlman 1855, 33, 38, 41–43. Myös von Qvanten katsoi suomalaisten kuuluvan tšuudilaiseen tai mongolirotuun, mutta ei näemmä pitänyt tuota rotua mitenkään vähempilajaisena. von Qvanten 1855, 20

olisi päässeet pitkällekään, mutta korostettiin myös, että nyt oli koittamassa uusi, itsenäisen kulttuurin luomisen aika suomalaisille.¹²

Fennomaanien kesken taas vallitsi erimielisyyttä ruotsinkielisen rahvaan asemasta. Paavo Tikkasen ja Rietrikki Polénin mielestä he saisivat pitää kielensä ja heitä varten sopi olla ruotsinkielistä virkamiehistöäkin tarpeellinen määrä. Snellmanin mukaan ruotsinkielisestä rahvaasta tuli huolehtia, vaikka se ajan oloon katoaisikin, eikä ruotsinkielistä sivistystä Suomessa tarvittu. Pietari Hannikainen tuumi, että ruotsin kieli jouti katoamaan Suomesta kokonaan.¹³

Fennomaanit eivät 1850- ja 1860-luvuilla olleet vielä mitenkään dominoivassa asemassa, kuten eivät liberaalitkaan, ja nuorella Freudenthalilla oli vain kourallinen kannattajia. Valtavirtaa edusti lähinnä Zachris Topeliuksen *Helsingfors Tidningar*, josta tämä luopui 1863 professoriksi tultuaan. Topelius korosti uskollisuutta hallitsijalle ja hallitukselle ja toivoi suomen kielelle mahdollisimman hyvää tulevaisuutta, arvelen ruotsinkielen aikanaan valitettavasti katoavan.¹⁴ Liberaalien *Dagblad* kasvatti suosiotaan 1860-luvulla. Sen pääsanomaa olivat sananvapauden ja kansanvallan edistäminen ja vastaavasti sensuurin ja itsevaltiuden vastustaminen. Kansakunnalla saattoi olla kaksikin kieltä, kunhan kansalaisilla oli oikeus osallistua yhteisistä asioista päättämiseen. Tärkeintä oli Suomen valtiollisen erityisaseman ja perustuslain koskemattomuus.¹⁵

12 Lille 1921, 103–110, 201–203; Puntila 1944, 97–129, 181–163. Arni-Kauttu 2020 siteeraa sivulla 30 nimimerkki A:n kirjoitusta hieman puutteellisesti, jolloin pois jäävät myös sanat ”Denna tid skall icke hafva gått förlorad, ifall gryningen af den dag är nu inne, då detta folk genom sjelfständig reproduktion förmår visa sig värdig den kultur, det af moderland emottagit.” A.(Axel Lille), *Litteratur. Vikingen* 1/28.11.1870.

13 *Suometar* 12/23.3.1855; P. T. (Paavo Tikkanen), Onko Suomenkielellä tulevaisuutta? *Suometar* 7/15.2.1856; (Paavo Tikkanen), Suomalaisuuden pyrrinnöt ja niiden vastustajat. *Suometar* 45/18.11.1859; *Aamurusko* 23/10.06.1857; J. V. Snellman, Ännu om polyglott-nationaliteten. *Litteraturblad för allmän medborgerlig bildning* 9/September 1859.

14 Engman 2016, 74.

15 Esim. Engman 2016, 118–121; Teperi 1959, 232–233; Politiska partier i Finland. *Helsingfors Dagblad* 5/8.1.1863; Ett tu-deladt folk. *Helsingfors Dagblad* 6/9.1.1863 ja 7/10.1.1863.

Krimin sodan (1853–1856) yhteydessä Ruotsissa heräsi ajatuksia Suomen valloittamisesta takaisin. Kun suomalaiset osoittautuivat tyytyväisiksi oloihinsa Venäjän alla, ruotsalaislehdissä esitettiin katkeria näkemyksiä fennomaanien kiittämättömyydestä Ruotsia kohtaan. Suomalais syntynyt Emil von Qvanten esitti Suomen ja Ruotsin valtioliittoa, jossa suomen kielellä olisi vähintään tasavertainen asema ruotsin kanssa, ja mainitsi suomalaisten olevan kiitollisia Ruotsin välittämästä sivistyksestä. Ruotsin kielen hävittämistä von Qvanten piti vain ”ultra-fennomaanien” kannattamana liioitteluna ja vääryytenä.¹⁶ Suomessa tällainen keskustelu olisi merkinnyt maanpetosta. Liberaaleja kuitenkin kiehtoivat erkaantuminen Venäjästä ja itsevaltiudesta, Freudenthalia taas paluu Ruotsin yhteyteen. Lopulta Snellman jyrähti sekä Ruotsin suomalaisia skandinavisteja että kotimaisia liberaaleja vastaan ja leimasi nämä maanpettureiksi.¹⁷

Koskisen mukaan Snellmania vastaan hyökänneet ”suomen kielen vihaajat” ja

Ruotsin-puoliset ja oman maamme ruotsi-mieliset huutavat yhdellä äänellä: mitä semmoinen vähä-pätöinen kansa, kuin Suomen on, tarvitsee omaa kieltä, joka ei muka koskaan voi kunnolliseen viljelykseen päästä. Ikään kuin kansankieli olisi tavallinen päällys-vaate, joka helposti sopisi toiseen muka muhkeampaan vaihetta, neuvovat nämä pikemmin kuin paremmin riisumaan yltämme oman kansakunnallisen luonteemme,

16 Rein 1981, 130–134; Engman 2016, 63–66; von Qvanten 1855, 19, 22–23, 33, 40–42.

17 J. V. S. (J. V. Snellman), *Finska emigrationen i Sverige. Litteraturblad för allmän medborgerlig bildning (Litteraturbladet)* 2/Februari 1858; Savolainen 2006, 579–580; Rein 1981, 159–173; Klinge 1967, 84–87; myös Rommi & Pohls 1989, 69–72. Suomen kiittollisuudenvelasta Ruotsille keskusteltiin myös uskonnolliselta. Suomettaren Paavo Tikkanen esitti, ettei Eerik Pyhän Suomen-valloitus ollut paha asia, koska se toi suomalaisille kristinuskon. Snellman oli eri mieltä todeten, että valloitukset ovat aina valloitetuille paha asia. Rein 1981, 144; J. V. S., *Tillägg till yttrandena i föregående häfte angående Finska förhållandens bedömande i Sverige. Litteraturbladet* 4/Maj 1856; P. T. (Paavo Tikkanen), *Ensimmäinen Risti-retki Suomeen. Suometar* 23/12.6.1857; J. V. S., *Inhemsk litteratur, Litteraturbladet* 6/Juni 1857; P. T. (Paavo Tikkanen), *Historia ja ”historiallinen äly”*. (Palanen puolustusta.) *Suometar* 38/25.9.1857; J. V. S., *Till försvar, Litteraturbladet* 7/Juli 1858.

murhaamaan oman kansakunnallisen henkemme, että muka peltomme mätenevistä luistamme paremmin kasvaisivat.¹⁸

Suomalaiset eivät näin tietenkään tehneet, vaan rakensivat yhdellä kädellä ”kansallisuutensa temppeleitä” ja toisessa pitivät asetta ajaakseen ”viholliset ja väijyjät” pakoon. Koska Ruotsin lehdistössä ei kritisoi-tu Sohlmanin ja von Qvantenin ”suomalaisia herjaavia” kirjoituksia, Koskinen päätteli, että lahden toisella puolen hyväksyttiin ajatus, ettei suomalaisilla ollut oikeutta omaan kansallisuuteensa. Suomalaiset kuitenkin olivat omalla verellään lunastaneet sen hyvän, mitä olivat Ruot-silta saaneet, joten velat olivat tasan. Lopuksi Koskinen huomautti, että jos ruotsalaiset eivät tunnusta suomalaisille oikeutta kehittää omaa kansallisuuttaan, syyttäkööt itseään suhteiden huonontumisesta.¹⁹

Seuraavan kerran ruotsin kielen tulevaisuudesta ja kansakunnan olemuksesta puhuttiin keväällä 1859; August Schauman toivoi ruotsin säilyvän suomen rinnalla sivistyksen ja säätyläistön kielenä, Snellman ei. Kiista huipentui kysymykseen siitä, muodostivatko kansakunnan samaa kieltä puhuvat ihmiset vai yhteisen historian, kulttuurin ja yh-teiskunnan jakavat ihmiset.²⁰ Koskisen kanta ruotsin ja ruotsalaisuu-den asemaan Suomessa oli niin jyrkkä, että Tikkanen kieltäytyi julkai-semasta kirjoitusta *Suomettaressa*, jolloin Rietrikki Polén julkaisi sen *Mehiläisessä*. Koskinen oli tietysti Snellmanin kannalla korostaessaan Tikkasen tapaan, että ruotsinkielisen säätyläistön sivistys oli maksettu

18 Y.K. (Yrjö Koskinen), J. W. Snellman ja ”Nuori Suomi”. *Suometar* 15/16.4.1858.

19 Y.K. (Yrjö Koskinen), J. W. Snellman ja ”Nuori Suomi”. *Suometar* 15/16.4.1858.

20 Engman 2016, 105–107; Keskustelusta mm. Metropolitanus (August Schauman), Till Rustika (Fjerde brevet) Om finskan och svenskan i Finland. *Papperslyktan* 8/ 21.2.1859; Metropolitanus, Till Rustika Sjette brevet. (Om polemik, nation-er, språk o. s. v.) *Papperslyktan* 14/4.4.1859, Metropolitanus, Svar på svar. *Pap-perslyktan* 17/26.4.1859; Metropolitanus, ”En nation: ett språk”. *Papperslyktan* 25/20.6.1859; Metropolitanus, Ännu ett par ord i en gammal fråga. *Papperslyk-tan* 37/12.9.1859; Metropolitanus, Litteraturbladets sednaste nationalitetsartikel. *Papperslyktan* 42/17.10.1859; J.V. S. (J. V. Snellman), Svenska språkets framtid i Finland. *Litteraturblad för allmän medborgerlig bildning (Litteraturbladet)* 2/Fe-bruari 1859; J.V. S., Svar till Papperslyktan. *Litteraturbladet* 3/ Mars 1859; J.V.S., Nationalitet, folkens lagar, institutioner ogh gemensama öden. *Litteraturbladet* 4/April 1859; J.V.S., Om polyglott-nationerna. Augusti 1859, J.V.S.: Papperslyk-tans Personalpolemik. *Litteraturbladet* 10/Oktober 1859.

suomenkielisen rahvaan hiellä ja työllä samalla kun suomenkieliseltä rahvaalta oli evätty pääsy kaikkeen sivistykseen.

Mutta sitten Koskinen kirjoitti näin:

Ruotsalaiset ja Suomalaiset Suomenmaassa vihaavat toisiansa sydämen pohjasta, eivätkä läheskään tunne itsiänsä yhdeksi kansaksi, se on tähän asti ollut yleinen havainto ja esimerkiksi tahdon ottaa kaksi tuhannen seasta – – Vöyrissä oli hiljan tapahtunut, että ruotsalainen nuori mies oli tappelussa surmannut suomalaisen ja tuomittiin kuolemaan. Tuomitun morsian astui oikeuden eteen ja sanoi semmoista tuomiota kummastelevansa. Tuomari selitti, mitä Ruotsinlaki määrää, kun mies *miehen* tappaa. Mutta tyttö tuota vielä enemmän kummastelemaan, arvelen ”eipä ollut kuin *suomalainen*” (hä va ju bara en finn.)

Entä Suomalaiset, millä silmillä he *hurria* katselevat? Viha on raivosampi kansallisuutten rajaseuduilla, joissa alinomaa tapeluja ja murhia tapahtuu, mutta ylöttyy Savon perille saakka. Se on ehkä historiallistakin mainittavuutta, mitä tuo kuulusa ”kolmen hiippakunnan pispä” Paavo Ruotsalainen kerran leikillensä oli lausunut. ”Jos minä”, sanoi, ”pääsisin keisariksi. – hetkeksi vain, niin minä panisin kaikki Ruotsalaiset laivaan ja – – meren yli, josta tulleet ovat.” Sen Paavo Ruotsalainen Ruotsalaisista, ja Paavon kielikumppalia on rahvaassa monta, jotka samaa ajattelevat. – –

Se olisi paljoo parempaa, jos Suomalaiset ja Ruotsalaiset Suomenmaassa eivät vihaisi toisiansa; mutta tämä viha on Ruotsalaisuuden ainoa tuki ja turva. Niin kauvan kuin tämä viha pysyy, eivät nämä eri väet tunne itsiänsä eri kansaksi, mutta niin pian kuin tämä viha häviää, niin Ruotsalaisuus ennen tai myöhemmin riutuu.²¹

Koskinen ei siis enää lietsonut vihaa tai muita kielteisiä tunteita Suomen ruotsinkielisiä kohtaan. Uhriutuen kansan puolesta hän sen sijaan julisti ruotsinkielisten vihaavan suomenkielistä kansaa – ”ne” siis vihasivat ”meitä” tai ”meidän rahvastamme”. Suomen ruotsalaisuus

21 Sakari Teppo (Yrjö Koskinen), Suomettarelle kirje, jossa keskustellaan Rustikas-ta, Provessori Törnegenristä, Paperilyhdystä ja Ruotsalaisuudesta. *Mehiläinen* 4/Huhtikuu 1859. Korostukset artikkelin kirjoittajan.

näytti siis perustuvan vihaan suomalaisia kohtaan. Merkilläpantavaa on myös, ettei hän tehnyt eroa rahvaan ja säätyläistön välillä, vaan niputti kaikki ruotsinkieliset samaan vihaajien joukkoon.

Koskisen julistus ei saanut vastakaikua muiden fennomaanien taholta. *Suomettaren* Tikkanen kiitteli sitä, ettei vihaa ollut syntynyt suomen- ja ruotsinkielisten välille. Polén esitti *Mehiläisessä*, että ruotsalainen sivistys ei ollut hävittänyt suomalaisuutta, vaan herättänyt suomalaiset tietoisuuteen itsestään, joten Suomen kansalla ei ollut mitään syytä vihata ruotsia enempää kuin latinaakaan. Nämä muukalaiskielet olivat palvelleet sivistystä ja valistusta, ja palvelisivat jatkossakin, vaikka suomesta tulisikin maan valtakieli.²²

Ruotsalaisten ja norjalaisten halveksiva asenne suomalaisuutta kohtaan

Kesällä 1860 Koskinen kirjoitti *Mehiläiseen* moniosaisen kertomuksen Ruotsiin, Ranskaan ja Britanniaan suuntautuneesta matkastaan. Tarian alun muodostava Ruotsin kuvaus alkoi yleisellä luonnehinnalla ruotsalaisista, joita kirjoittaja myös vertasi suomalaisiin. Ruotsalaiset eivät olleet niin ”jupisia” kuin suomalaiset: he puhuivat paljon, olivat hieman teeskenteleväisiä ja kirosivat paljon. Ruotsalaiset olivat aikaisemmin sotineet ja valloittaneet kunnian ja ”hehkuvan mielitekonsa” tähden, ja olivat edelleenkin ”täynnänsä kansallis-tuntoa”. Suomalaisilla, jotka olivat tottuneet pitämään itseään ”kaikkein halvimpana väkenä” olisi paljon opittavaa ”näiltä pöyhkeiltä, itse-rakkailta Ruotsalaisilta”, sillä ”kansa, joka tahtoo hengissä pysyä, ei saa olla vailla sitä oman-arvon-tuntoa, joka arvostelee vähimmästäkin loukkauksesta”²³. Koskisen mukaan ruotsalaiset suhtautuivat kyllä suurella lämmöllä suomalaisiin, mutta se johtui siitä, että he pitivät suomalaisia vain emämaasta irrotettuina ruotsalaisina; sivistyneetkin ruotsalaiset saattoivat luulla suomen kieltä joksikin ruotsin murteeksi. Tätä Ruotsista erilleen joutunutta osaa ruotsalaiset halusivat holhota, suojella ja jo-

22 Mitä Suomen kirjallis-historia tulee sisältämään. *Suometar* 17/30.4.1858 ja 18/7.5.1858.

23 Y.K. (Yrjö Koskinen), Kirjeitä ulkomailta. I. *Mehiläinen* 7/ Heinäkuu 1860, 157–158.

pa saada sen takaisin, ja jos tämän harhaluulon ruotsalaiselle korjasi, loppui sympatiakin siihen.

Eräskin Koskisen tapaama, asioista perillä oleva ja viisas ruotsalainen mies oli hyvin tuohtunut C. A. Gottlundin aikeista luoda Värm-lannin metsäsuomalaisille oma ”valtionsa valtiossa” ja arveli, että metsäsuomalaisten olisi syytä päästä eroon raakuudestaan ja ruotsalaistua. Kun Koskinen mainitsi, ettei suomalaisten aikomuksena ollut sortaa Suomen ruotsalaisia, tämä oli pitänyt sitä aivan eri asiana, olivathan ruotsalaiset sentään sivistyneempiä kuin suomalaiset. Hän kyllä myönsi, että jos suomen kielellä oli voimaa nousta sivistyskieleksi, ruotsin kieli epäilemättä riutuisi pois ja sulautuisi Suomen yhteiseen kansallisuuteen. Mutta sitten hän kysyi, ovatko suomalaiset koskaan osoittaneet kykyä sivistykseen ja eivätkö kaikki suomalaisten merkittävät aikaansaannokset olleet sukujuuriltaan ruotsalaisten tai saksalaisten ansiota? Tämä kysymys sai Koskisen ymmärtämään, miksi nuori G. M. Sprengtporten oli vannonut vihaavansa ”tuota kiittämätöntä Ruotsin-hylkyä” ja miten tuota historialliseksi tullutta vihaa monet kirjoittajat Ruotsissa ylläpitivät ja miten se oli levinnyt lukevaan yleisöönkin. Syyllisiä olivat kylläkin myös jotkut suomalaiset, jotka eivät ymmärtäneet pitää maansa puolia, puhumattakaan niistä ”maansa heittäneistä” jotka katsoivat asiakseen liata omaa pesäänsä. Ruotsalaisten osoittama myötämieli oli viettelevää, siinä tosiasiat ja valheet sekoittuivat, ja se kietoi kuulijansa omiin harhaluuloihinsa. Sellaista vastaan oli vaikeata taistella ja moni olikin luovuttanut ruotsalaisten tyhmien luulojen edessä.²⁴

1860-luvun alun ajankohtaisin kielipoliittinen asia oli virallisen aseman saaminen suomen kielelle. Koskisen tapaan myös Tikkanen ja Polén esittivät tiukasti suomen kielen virallistamista ja säätyläistön seurustelukielen vaihtamista suomeksi, ja Pietari Hannikainen esitti Viipurista käsin samat asiat vielä kärkevämmiin.²⁵ Valtiopäivät aloittivat toimintansa vuonna 1863, ja keisari antoi kieliasetuksen, jolla

24 Y.K. (Yrjö Koskinen), Kirjeitä ulkomailta. I. *Mehiläinen* 7/ Heinäkuu 1860, 157–158.

25 (Paavo Tikkanen), Suomalaisuus ja Suom. julk. S:mat. *Suometar* 39/5.10.1860, 40/12.10.1860, 47/30.11.1860 ja 50/21.12.1860; (Paavo Tikkanen), Minkätähden pitäisi Suomessa saada suomenkielisiä ”oppineita” kouluja? *Suometar*

suomen kieli sai virallisen aseman. Fennomaanit moittivat edelleen liberaaleja laiskuudesta kieliasiassa. Skandinavistisia ideoitakin nousi esiin, mutta fennomaanit hylkäsivät ne hyvin päättäväisesti. Suomalaisen tuli pärjätä omillaan, sanoi muiden muassa August Ahlqvist.²⁶

Ollakseen tunnettu kiihkoilija Koskinen suhtautui hallitukseen ja kaikkinaisiin uudistuksiin harvinaisen valtioviisaasti. *Suomen Uutisissa* hän korosti Snellmanin hengessä, että Suomen valtiollinen järjestys oli historian muovaama ja sopi kansan senhetkiseen kehitystasasteeseen.²⁷ Kieliasioissakaan Koskinen ei ollut muita radikaalimpi – paitsi kerran, väittäessään, että senaatin virkamiehet eivät tahtoneet toimia kieliasetuksen toteuttamiseksi ja siten jarruttivat keisarin tahdon toteutumista. Koskinen sai kirjoituksestaan rikossyytteen ja myös liberaalien ja nuorempien fennomaanien tuen, kun taas hänen oman ikäpolvensa fennomaanit pikemminkin suuttuivat. Huomattava propagandavoitto syntyi, kun Koskinen lähetti puolustusasiakirjansa hovioikeuteen suomeksi ja hovioikeus kieltäytyi käsittelemästä niitä, koska herra Forsman ei tiettävästi ollut suomenkielinen.²⁸ Vuonna 1863 hän myös mainitsi Belgian ja Suomen kielioloja vertaillaessaan, ettei Suomen ruotsinkielisestä rahvaasta ollut mitään ”valtiollista vaaraa”. Vuonna 1871 hän totesi taas, että ruotsinkielinen rahvas kuului Suomen kansakuntaan ja sille kuuluivat samat oikeudet kuin suomenkielillekin. Suomen ruotsinkieliset säätyläiset olivat sen sijaan kieleltään

48/29.11.1861, 50/13.12.1861; Tiitus Tuiretuinen (Paavo Tikkanen), Kirjeitä Jukka Lintuselle VIII. *Suometar* 19/16.5.1862; P. T. (Paavo Tikkanen), Onko Suomenkielillä tulevaisuutta? *Suometar* 7/15.2.1856; Muistutus. *Sanan-Lennätin* 8/23.2.1856; Ab. W-nen ja C. E. A. (Carl Edvard Aspelund), Suomen kielestä lisää. *Suomen Julkisia Sanomia* 76/11.10.1858; H. K. K. (Henrik Konstantin Korander), Onko valta Suomeksi kirjoittaa Oikeudenki pöytäkirjoja? *Suomen Julkisia Sanomia* 77/14.10.1858; F. (Karl Fredrik Forsström), Miten lain kieltä: ”elkoon tuomioissa vierasta kieltä käytettäkö” on ymmärrettävä? *Suometar* 44/5.11.1858; Tiitus Tuiretuinen (Paavo Tikkanen), Kirjeitä Jukka Lintuselle XVI. *Suometar* 35/30.8.1861. Nieminen 1946, 47–50. Nieminen ei jostain syystä mainitse Tikkasen kirjoittaneen mitään virkakieliasta.

26 J. V. S. (J. V. Snellman), Krig eller fred för Finland. *Litteraturblad för allmän medborgerlig bildning* 5/Maj 1863; Suomen valtiollinen tila. *Suometar* 55/14.7.1863, 60/31.7.1863, 65/18.8.1863, 70/4.9.1863, 71/8.9.1863 ja 72/11.9.1863.

27 Koskinen 1904–1906, 65–84, 106–111, 131–141, 147–149.

28 Koskimies 1974, 62–68.

ruotsalaistuneita suomalaisia, joiden oli kansallisen yhtenäisyyden takia palattava suomen kieleen.²⁹

Vuonna 1865 syntyi Koskisen ja liberaalien välillä konflikti, jossa muut fennomaanit ottivat etäisyyttä Koskiseen ja häntä kannattaneisiin jungfennomaaneihin. Ruotsalainen *Aftonbladet* kehui Suomen kieliasetusta siitä, että suomen kieli pääsi oikeuksiinsa ja että ruotsin kielelläkin oli Suomessa tulevaisuutta. Sen sijaan ruotsalaisessa *Dagligt Allehandassa* selitettiin, että ruotsalaiset olivat Suomen alkuperäisiä asukkaita ja suomalaiset sivistykseen kykenemättömiä raakalaisia. *Suometar* tuomitsi *Dagligt Allehandan* näkemykset suoralta kädeltä, todeten, ettei ”niin typeristä mielipiteistä” voinut syyttää koko Ruotsin kansaa. Suomen ja Ruotsin ystävyys toivottiin jatkuvan, vaikka ruotsalaisuus tulisikin Suomessa supistumaan.³⁰ Tästä taas Koskinen oli toista mieltä, hänen mukaansa Sohlmanin ja Munchin tšuditeorioilla oli Ruotsissa suuri kannatus.

Suomalaisina – Tshudeina – olemme kehnoita sukukuntaa maan päällä ja auringon alla, ja että me semmoisina uskalamme ruveta elämään ja menestymään, sen pitää *Aftonblad* mahdottomuutena, *Dagligt Allehanda* hävyttömytenä.³¹

Sekä Ruotsissa että Norjassa vallitsi Koskisen mukaan ääretön kansallinen itsekkyyks, joka esti näitä kansoja käyttämästä selvää järkeään ja ajatusvoimaansa. Kansalliskiihkoisten norjalaisten mielestä Uudenmaan ruotsalaiset olivat Suomen alkuperäisiä asukkaita, ja nyt he pelkäsivät jo Ruijankin suomalaisia. Ruotsalaiset taas ajattelivat, että

29 (Yrjö Koskinen), Flamilaisuus ja Suomalaisuus. *Helsingin Uutiset* 97/7.12.1863; (Yrjö Koskinen), Moskovalaisen lehden tuimisteleminen. *Helsingin Uutiset* 101/21.12.1863; (Yrjö Koskinen), Kieli-asia yhteiskunnalliselta ja kansalliselta kannalta. *Suometar* 16/20.1.1865; Suomenkieli oppineissa kouluissa. *Suometar* 18/23.1.1865 ja 19/24.1.1865; Y. K. (Yrjö Koskinen), Oppikouluista. *Kirjallinen Kuukauslehti* 3/1.3.1871.

30 Helsinki, 3 p. Huhtikuussa. Mitä Ruotsalaiset sanovat Suomenkieliasiaista. *Suometar* 77/3.4.1865; Helsinki, 8 p. Toukokuussa. Mitä Ruotsissa arvellaan Suomalaisista. *Suometar* 105/8.5.1865; Den svenska pressen om Finland. *Helsingfors Tidningar* 104/6.5.1865; Nieminen 1946, 137–141.

31 (Yrjö Koskinen), Helsinki, 11 p. Toukokuussa (lähetetty) Skandinavilaisten herjauksista. *Suometar* 108/11.5.1865

suomalaiset olivat saaneet Ruotsista kaiken ja suomalaisten pitäisi siis olla heille kiitollisia, ajattelematta ollenkaan, että kiitollisuus voisi olla molemminpuolista. Etenkin se, että suomalaiset pärjäisivät ilman ruotsalaisia, harmitti ruotsalaisia.³²

Dagbladetissa nimimerkki X kirjoitti, että fennomaanit eivät tunnustaneet kiitollisuudenvelkaa sivistyksestään ja halusivat poistaa ruotsin kielen kokonaan.³³ Liberaalien *Päivätär* kysyi retorisesti, voiko olla suomalaista isänmaanrakkautta ilman vihaa Ruotsin kansaa kohtaan, vetosi maiden pitkään yhteiseen historiaan ja ystävyYTEEN sekä totesi Sohlmanin ja Munchin teorioiden olevan vain tyhmyyksiä, joihin harva uskoi.³⁴ Koskinen vastasi liberaaleille kirjoituksessa, jonka *Suometar* merkitsi lähetetyksi ja totesi yhtyvän kirjoituksen sisältöön vain pääasiassa. Koskinen liitti liberaalit ruotsalaisiin – ”nämä Suomen äpärät ylenkatsovat omaa kansaansa yhtä paljon kuin suinkin ulkomaalaiset” – ja kertoi heidän liittoutuvan Helsingin kunnallispolitiikassa ”ruotsalaisten, saksalaisten ja jopa venäläisten (korostus Koskisen) kanssa” suomalaisuutta vastaan. Pöyhkeät ruotsalaiset kuvittelivat sivistyksen olevan skandinaavien varassa, ja *Päivätär* vastasi pienimpäänkin kritiikkiin leimaamalla suomalaiset paitsi ruotsalaisuuden, myös sivistyksen ja vapauden vihaajiksi.³⁵ Koskisen mielestä suomalaisten ei tarvinnut sietää ruotsalaisten hävyttömyyksiä vain siksi, että olivat katovuosina syöneet ruotsalaista lahjaleipää. Lopuksi Koskinen kiisti jyrkästi vihaavansa Ruotsin kansaa ja antoi riidan Suomen kansan ratkaistavaksi.³⁶

Ruotsissa *Göteborgs Sjöfartstidning* katsoi, että suomelle kuului tasavertainen asema ruotsin rinnalla ja toivoi ruotsin kielen säilyvän Suo-

32 (Yrjö Koskinen), Helsinki, 11 p. Toukokuussa (lähetetty) Skandinaviolaisten herjauksista. *Suometar* 108/11.5.1865; Nieminen 1946, 140–144.

33 X, Helsingfors Tidningars fennomanska utflygter. *Helsingfors Dagblad* 109/12.5.1865.

34 Voiko löytyä suomalaista isänmaanrakkautta ilman vihata Ruotsin kansaa vastaan? *Päivätär* 18/13.5.1865.

35 (Yrjö Koskinen), Helsinki, 17 p. Toukokuussa. (Lähetetty). Lähettäjän vastaus Päivättäreille. *Suometar* 113/17.5.1865.

36 (Yrjö Koskinen), Helsinki, 20 p. Toukokuussa. ”Lähettäjän” lisä-sanat. *Suometar* 122/29.5.1865.

messä. *Suometar* julkaisi artikkelin omilla sivuillaan,³⁷ ja Koskinen kommentoi sitä samassa *Suomettaren* numerossa kysyen, miksei lehti ollut aikaisemmin vastustanut suomalaisia halventavia näkemyksiä? Koskisen mukaan suomalaiset eivät olleet lausuneet loukkaavia sanoja ruotsalaisista, paitsi kun joku ruotsalaisten solvaus oli mennyt liian pitkälle. Göteborgin lehti ymmärsi, että suomen kielen tuli saada kaikki sille kuuluvat oikeudet, mutta se kuitenkin toivoi ruotsin kielen säilyvän Suomessa. Koskinen totesi, ettei voinut välttää ”tietyltä vastenmielisyyden tunteelta” ruotsalaisia kohtaan niin kauan kuin ruotsalaiset eivät suostuneet ymmärtämään, että ruotsalainen sivistys Suomessa vain hajotti kansakuntaa ja piti suomen ”tuomittuna ikuisen palvelijatilaan vieraan kielen alla”. Ennen pitkää Suomen kahta kansanosaa jakava kuilu kuitenkin umpeutuisi. Ruotsin-ajan muistot olivat suomalaisille kalliit, ja sen ymmärsivät fennomaanit paremmin kuin ne, jotka ”näiden muistojen varjolla tahtovat omaa kansaansa alentaa ja solvaista”.³⁸

Lopulta August Ahlqvist julkaisi *Suomettaressa* runon, jossa kyykäärmeet kylvivät eripuraisuutta suomalaisten ja ruotsalaisten välille.

Äl’ usko Ruotsalaista,
Sä, suora Suomen mies;
Hän viekasta ja pettää,
Vaikk’ ystävyksiä on!

— — —

Kyykäärme het näin kuiskaa
Nyt Suomen korvahan;
Min sadat vuodet liitti,
Sen syövät irralleen!

Ahlqvistin mielestä nämä kaksi kansaa olisivat voineet elää ystävinä, kumpikin omalla kielellään.

Jos koivun lehvät liehaa,
Vaan kuusen humajaa,
Niin äänensä omansa

37 Yksi Ruotsalainen ääni Suomen oloista. *Suometar* 124/31.5.1865.

38 (Yrjö Koskinen), Helsinki, 31 p. Toukokuussa. Skandinavilaisista ajatuksista Ruotsissa ja Suomessa. *Suometar* 124/31.5.1865.

Se kuuluu kummaltai.

— — —

Siis, veikko Ruotsalainen,

Sä, vanha ystävä,

Pois kiista keskeämme!³⁹

Koskinen loukkaantui runosta syvästi ja lakkasi kirjoittamasta *Suomettareen*.

Tässä polemiikissa Koskinen siirsi maalitauluaan ruotsalaisista liberaaleihin, luopumatta ajatuksesta, että ruotsalaiset ylipäättään väheksyivät suomalaisia. Hän yhdisti Suomen liberaalit riikinruotsalaisiin ja uhriutui jälleen kaikkien suomalaisiksi hyväksymiensä puolesta. Koskinen oli kuitenkin lieventänyt vihasyytöksiään: Suomessa vain jotkut halveksivat suomen kieltä, eivätkä hekään kyseisen kielen puhujia. Ruotsin ruotsalaiset halveksivat Koskisen mielestä edelleen suomalaisia, vaikka jotkut olivatkin olevinaan Suomen ystäviä. Liberaalien sanankäyttö oli toki sekin kursailematonta, mutta he rajasivat kritiikkinsä huolellisesti fennomaaneihin ja etenkin jungfennomaaneiksi ristimiinsä Koskisen kannattajiin. Tällä he nähtävästi pyrkivät jakamaan fennomaanien rivejä, mikä ilmeisesti sopi Koskiselle oikein hyvin. Näin hän pääsi esiintymään todellisen, tinkimättömän fennomanian nimissä.

Matelevaisuutta ruotsalaisten edessä

Fennomaanien kiistellessä keskenään ja liberaalien kanssa heidän tärkeimmän lehtensä *Suomettaren* levikki laski, ja se lakkasi vuonna 1866 kokonaan ilmestymästä. Samana vuonna lopetti myös *Helsingfors Tidningar*. Tikkasen terveys petti pian *Suomettaren* kaatumisen jälkeen, ja Polén siirtyi Itä-Suomeen opettajaksi, joten ”vanhoista rehellisistä” jäi jäljelle ainoastaan Ahlqvist, joka puuttui päivänpolitiikkaan hyvin harvoin.

Yrjö Koskinen oli nyt fennomaanien kiistaton johtohahmo, ja seuraavina vuosina hän kasvatti määrätietoisesti omaa ja liikkeensä valtaa kaikkialla, missä voi. Hän perusti fennomaanien äänitorveksi ensin

39 A.O. (August Ahlqvist (Oksanen)), Valtiollista. *Suometar* 204/4.9.1865.

Kirjallisen Kuukausilehden, ja pian hänen kannattajansa saivat aikaan päivälehdenkin, *Uuden Suomettaren*.⁴⁰ Suomalaisen Kirjallisuuden Seurassa Koskinen valtasi itselleen ja seuraajilleen johtoaseman ja syrjäytti Ahlqvistin kaikista merkittävistä asemista Seurassa, mihin niveltä myöskin Aleksis Kiven asemasta. Hieman myöhemmin Kansanvalistusseuraa perustettaessa Ahlqvist oli maltillisten fennomaanien joukossa, kun Koskinen ja hänen seuraajansa ottivat siellä käytännössä kaiken vallan.⁴¹

Ylioppilasmaailmassa osakunnat jakautuivat puoluekantojen mukaisesti. Fennomaanisista osakunnista Pohjalainen osakunta seurasi inspektoriaan Koskista ja hämäläiset seurasivat perässä, mutta savo-karjalaiset olivat oman inspektorinsa Ahlqvistin kannalla. Koskinen ja pohjalaiset loivat radikaaleja kielipoliittisia vaatimuksia esittävää fennomaanirintamaa, kun taas savo-karjalaiset keskittyivät käytännöllisempään työhön suomen kielen puolesta. Ahlqvist sai osin suomea taitamattomien pohjalaisten toimista aiheen pilkkarunoon kansalliskiihkoilijoista, jotka puhuivat suuria sanoja suomen kielestä, mutta ruotsiksi. Pohjalaiset puolestaan uhkailivat maltillisia savo-karjalaisia jopa väkivallalla. Konflikti huipentui riitaan Ylioppilastalon vihkiäiseremoniassa käytettävistä kielistä ja siirtyi lopulta Savo-Karjalaisen Osakunnan sisälle.⁴²

Kun viimeinen ”vanhoista rehellisistä”, Ahlqvist, oli syrjäytetty miltei kaikilta fennomanian kentiltä, Koskisella ei enää ollut vastustajia. Mutta hän ei ollut unohtanut kärsimiään loukkauksia. Tämä nähtiin vuonna 1876, kun hän hyökkäsi Ahlqvistia ja saman tien kaikkia 1860-luvun alkupuolen fennomaaneja vastaan. Kimmokkeen kirjoitukselleen Koskinen sai siitä, miten Ruotsissa oli kritisoitu Koskisen kirjoittamaa *Suomen historian oppikirjaa*, jonka katsottiin korostavan liian yksipuolisesti suomalaista näkökulmaa ja näkevän suomalaista kansallistuntoa aikoina, jolloin sellaista ei varmasti ollut. Lisää vetä myllyynsä Koskinen sai valtiopäivillä vuonna 1872 käydystä keskustelusta ruotsin kielen professuurin perustamiseksi suomen kielen

40 Nieminen 1946, 26–29; Liikanen 1995, 147–148.

41 Sulkunen 2004, 141–166; Liikanen 1995, 166–169.

42 Ruutu 1939, 143–169.

professuurin rinnalle. Perusteluina oppituolille oli todettu käytännön tarpeiden ohella se, että suomalainen sivistys ja oikeusjärjestelmä oli luotu ruotsin kielellä. Tällöin talonpoikaissäädyn edustaja Puhakka oli viitannut Suomen symboliseen velkaan Ruotsille kyselemällä alkuperäisen velkakirjan perään. Koskinen itse taas puolestaan selitti pappissäädyssä, että professuurin salainen tarkoitus oli säilyttää ruotsin kielen ylivalta maassa. Talonpoikais- ja pappissäätöjen vastustuksesta huolimatta professuuri perustettiin.⁴³

Ahlqvist oli vuotta aikaisemmin Savonlinnassa pitänyt puheen, jossa hän oli korostanut sitä, miten Ruotsi oli Olavinlinnan kautta levittänyt länsimaista sivistystä Savoan. Suomalaisilla oli kiitollisuudenvelka Ruotsille siitä, ettei heille käynyt kuten karjalaisille Venäjän tai virolaisille saksalaisten alaisuudessa. Suomalaisten veri oli vuotanut Ruotsin, Suomen ja koko ihmiskunnan vuoksi, verellään he olivat ostaneet osuutensa siihen historian kulkuun, jolta olivat välttyneet ainoastaan ”Lappalaiset ja Samojedit.”⁴⁴ Näistä Ahlqvist kysyi, ”Vaun ovatko ne kansoiksi luettavatkään?”. Suomalaiset olivat saaneet Ruotsin vallassa pohjan ”kansalliselle ololleen”, ja koko Itä-Suomen olot todistivat, että suomalaiset olivat sivistykseen kykenevä kansa ja ruotsalaiset lait ja järjestys sen luonteen mukaiset. Suomalaisten oli siis syytä olla kiitollisia sekä Ruotsin kuninkaille että Venäjän hallitsijoille, ennen kaikkea ”nykyiselle armolliselle Suuriruhtinaallemme!”. Tulevaisuus oli Jumalan kädessä, mutta riippui myös suomalaisista itsestään. Ahlqvist lausui sitten sanat, jotka aivan erityisesti saivat Koskisen suuttumaan:

Pahin haittansa on ihmisellä omassa povessaan: yksityisellä itsekkäisyyden kaikkea jaloa jäytävä koi, kansoilla eripuraisuuden monipäinen kyykäärme. Tappakaamme tämä käärme kansamme povesta, ja tukehduttakaamme sen sikiöt!⁴⁵

43 Koskimies 1974 159, 162–164; Talonpoikaissäätö 1872, 486; Pappissäätö 1872, 1092–1096; Lille 1921, 226–234.

44 Samojedit ovat joukko uralilaisia, suomelle sukua olevia kieliä puhuvia kansoja Siperiassa ja pohjoisimmalla Venäjällä. Näitä kansoja ovat nenetsit, enetsit, nganasanit ja selkupit sekä Ahlqvistin aikana vielä kamassit.

45 Puhe julkaistu A.A. (August Ahlqvist), Uuden Suomen Toimitukselle. *Uusi Suometar* 21/18.02.1876.

Koskisen hyökkäys Ahlqvistia kohtaan käynnistyi syytöksellä liiallisesta kohteliaisuudesta. Suomalaisten sinänsä perusteltua kiittolisuutta Ruotsille oli käytetty osoittamaan, ”että Suomen kansa on aina ollut, yhä vielä on ja iankaikkisesti on oleva, itsestään kykenemätön kaikkeen hyvään”, korostaen ”Suomen kansan omaa täydellistä mahdolluutta, [tavoitteena] masentaa kansan itsetuntoa, kuolettaa sen kansallishenkeä”. Esimerkkinä Koskinen otti esille jo edesmenneen Paavo Tikkasen ja *Suomettaren*, joka Koskisen mukaan oli vuonna 1857 lausunut ”yhtä ja toista, joka kiittolisuudesta meni matelevaisuuteen ja matelevaisuudesta mielettömyyteen”. Edelleen *Suometar* oli kiitellyt Suomen Ruotsista katovuonna saamaa elintarvikeapua ”mielettömällä ylöllisyydellä” – ”ruotsalaiset muka olivat pelastaneet koko Suomen kansan nälkäkuolemasta ja perikadosta”. Myös ruotsin kielen professuurin perustamista olivat ”vanhoillaan-olijat” perustelleet suomalaisten kiittolisuudenvelalla. Koskisen mukaan fennomaaneja oli tuolloin syytetty paitsi kiittämättömyydestä, myös suoranaisestä vihasta Ruotsia ja ruotsin kieltä kohtaan. Koskisen mukaan ruotsalaiset eivät tosiaankaan ymmärtäneet suomalaisia ja Norjassakin oli esitetty Suomea ja suomalaisia väheksyviä näkemyksiä. Tästä Koskinen pääsi selittämään, miten väärässä skandinaavit olivat, kun uskoivat Suomen valtiollisen aseman ja olojen muutenkin olevan kurjia. Suomi oli nyt itsenäinen, perustuslakien suojaama kansakunta ja siitä oli kiittäminen Venäjää.⁴⁶

Ahlqvist esitti pian vastineensa todeten, että hänen esityksensä Olavinlinnan ja Suomen historiasta noudatteli samoja linjoja kuin Koskisen kirjoittama *Suomen historian oppikirja*. Koskisen tulkinnan siitä, että suomalaisten kiittolisuudenvelka olisi merkinnyt heidän kykenemättömyyttään kaikkeen hyvään tai että ruotsin kielen asema pitäisi säilyttää sen takia, Ahlqvist kiisti, mitään niin typerää hän ei ollut koskaan voinut ajatellakaan. Ahlqvist ei myöskään ymmärtänyt, miten hänen puheessaan voisi nähdä kansan itsetunnon ja kansallishengen murhaamista. Venäjällä asuvien sukukansojen tuntemus sai Ahlqvistin kokemaan kiittolisuudenvelkaa Ruotsia kohtaan, tosin sitä velkaa

46 Y. K. (Yrjö Koskinen), Kansallisista kiittolisuuden-veloista. *Kirjallinen Kuukauslehti* 1/Tammikuu 1876.

eikä sen korkoja tarvinnut maksaa takaisin. Samalla häntä ilahdutti, että Luoja oli pannut suomalaisten luonteeseen hyviä ominaisuuksia, joiden ansiosta sivistys ja uskonto olivat pystyneet heihin juurtumaan. Koskisen syytöksen eripuraisuuden käärmeestä Ahlqvist totesi oikeaksi, mutta se oli ”syytös sille, joka on eripurainen, ei muille”.⁴⁷

Koskinen vastasi heti seuraavassa *Uuden Suomettaren* numerossa ja toisti aiemmat kommenttinsa matelevaisuudesta. Hänen mukaansa Ahlqvist halusi erottaautua jungfennomaaneista ja itse sanoutui irti fennomaniasta ylipäättään, eikä edes ollut ilmoittanut kielipoliittisia kantojaan.⁴⁸

Ahlqvist vastasi vielä kerran ja kumosi Koskisen syytöksiä. Hän ihmetteli, miksi Koskinen kieltäytyi näkemästä eripuraisuutta misään. Kyllä ”riitelijöitä” oli ylioppilaiden keskuudessa ja muuallakin, ja Ahlqvist toivoi, ettei Koskinen olisi heidän joukossaan. Ahlqvist kummasteli edelleen Koskisen puheita ”matelevaisuudesta” todeten, ”etteivät Ruotsalaiset voi antaa minulle mitään, jonkatähden minä rupeaisin ryömimään heidän edessään”. Nytemmin olikin ollut puhetta aivan toiseen suuntaan kohdistuvasta matelevaisuudesta – tällä Ahlqvist ilmeisesti viittasi Koskisen puheisiin suhteista Venäjään. Muualla Euroopassa Ahlqvist oli nähnyt, mitä kansallisuuksien välinen viha oli saattanut aikaan, ja se oli tehnyt hänet varovaiseksi. Sen sijaan hän oli tehnyt vakaasti työtä suomen kielen ja kirjallisuuden kehittäjänä ja pidättäytynyt ottamasta kantaa valtiollisiin ja yhteiskunnallisiin asioihin. – *Uuden Suomettaren* toimitus pani Ahlqvistin vastineen perään huomautuksen, jossa se totesi Ahlqvistin herjauksin kääntyneen suoraan suomalaista puoluetta vastaan ja lupasi siksi palata asiaan.⁴⁹

Koskinen ei viimeisessä vastauksessaan sanoja säästellyt. Aluksi hän herkutteli sillä, miten Ahlqvist oli ilmoittanut olevansa varovainen ja *Morgonbladetissa* myös ”konservativ”, siis ”vanhoilla-olija”. Koskinen päätteli Ahlqvistin olevan ”keskellä ruotsikiihkoisten leiriä”

47 A. A. (August Ahlqvist), Uuden Suomettaren Toimitukselle. *Uusi Suometar* 20/16.2.1876, 21/18.2.1876 ja 23/23.2.1876.

48 Y. K. (Yrjö Koskinen), Uuden Suomettaren Toimitukselle. *Uusi Suometar* 24/25.2.1876.

49 A. A. (August Ahlqvist), Toinen vastaus. *Uusi Suometar* 27/3.3.1876 ja 28/6.3.1876; A. A., Kontrabemötande. *Morgonbladet* 51/2.3.1876.

ja näiden ”uusien ystäväinsä kaltainen joka liikkeessä, joka lauseessa”. Siitä todistivat konservatiivisuus varovaisuuden nimissä, ”liikaisänmaallisuuden” pelko, puhuminen vähittäisestä uudistuksesta, joka perustui ruotsin kielen nykyisen aseman säilyttämiseen, fennomaaneihin kohdistunut ”katkera viha” sekä vielä hurskastelu omasta rehellisestä työstä suomen kielen parissa, samalla kun Koskisen mukaan halveksittiin kaikkea, mitä suomeksi kirjoitettiin – tässä Koskinen taisi viitata siihen, miten Ahlqvist nujersi Aleksis Kiven.⁵⁰

Koskisen mukaan Ahlqvist oli siis ruotsalaisten joukoissa. Hän päätteli kääntein Ahlqvistin ajattelussa tapahtuneen vuonna 1865, jolloin tämä kirjoitti runon ”Valtiollista” kaikkine kyykäärmeineen. Kun Ahlqvist sanoi toivovansa, ettei Koskinen ollut eripuraisten joukossa, Koskinen katsoi hänen ”retoriikan sääntöjen” mukaan tarkoittaneen, että Koskinen oli näiden joukossa johtavassa asemassa. Näin Koskinen katsoi todistaneensa, että Ahlqvist oli tahtonut Olavinlinnan juhlapuheessaan vain herjata fennomaaneja.⁵¹

Uuden Suomettaren toimitus lisäsi jutun loppuun oman kommenttinsa. Ahlqvist oli sen mukaan heittänyt suomalaista puoluetta kohtaan samoja herjauksia, joita ruotsikiihkoiset olivat heittäneet. Samaan tapaan hän oli moittinut fennomaanien menettelytapoja, mutta ei ollut mitenkään puolustanut fennomaanien kohtuullisimpiakaan vaatimuksia, eikä yrittänyt vastustaa ”noita alinomaisia solvauksia suomalaisuutta vastaan”. Sen sijaan hän oli ottanut vastaan sen ylistyksen, jota suomalaisuuden vastustajat olivat hänelle osoittaneet.⁵²

Koskinen ei siis perääntynyt väitteistään, että riikinruotsalaiset ja norjalaiset halveksivat suomalaisia ja ruotsin kielen puolustajat Suomessa vihasivat suomen kieltä. Hän myös pysyi vanhassa väitteessään siitä, että Ahlqvistin ja Tikkasen kiitollisuus Ruotsia kohtaan merkitsi suomalaisuuden väheksymistä. Lopuksi hän niputti kaikki fennomanian vastustajat yhdeksi suomen kielen vihaajien joukoksi ja vastaväitteistä piittaamattomalla logiikallaan julisti Ahlqvistin olevan näiden

50 Y. K. (Yrjö Koskinen), Loppu-sanat hra provessori A. Ahlqvist'ille. *Uusi Suometar* 29/8.3.1876.

51 Y. K. (Yrjö Koskinen), Loppu-sanat hra provessori A. Ahlqvist'ille. *Uusi Suometar* 29/8.3.1876.

52 *Uusi Suometar* 29/8.3.1876.

suomalaisuuden vastustajien joukossa. Enää Koskisen ei tarvinnut turvautua Snellmaniin, sen sijaan Koskisen seuraajien *Uusi Suometar* saattoi julistaa Ahlqvistin herjanneen koko suomalaista puoluetta väittämällä vastaan Koskiselle ja valittelemalla nuorten fennomaanien kiihkoilua. ”Jos et ole puolellamme, olet meitä vastaan”, kuten liberaalit olivat Koskista luonnehtineet vuonna 1863.⁵³

Kirjoituksessaan Koskinen myös kiitteli Venäjää Suomen erityisaseman kunnioittamisesta ja kiisti, että Suomen erityisasemaa kritisoineilla venäläisiä nationalisteilla olisi ollut emämaassa laajempaa kannatusta. Näin hän vakuutti myös venäläiselle esivallalle, ettei ainkaan fennomaaneilla ollut poliittisesti kyseenalaisia suhteita Ruotsiin. Koskinen kartoitti vihollisensa, vastustajansa ja kilpailijansa, niputti heistä useimmat ruotsalaismyönteisiksi suomen kielen vihaajiksi ja mitätöi samalla venäläiseltä taholta tulleen kritiikin. Ahlqvistia sopi hyvin käyttää esimerkkinä siitä, miten suomen kielen viholliset olivat myös Venäjän vihollisia, vaikka itse muuta esittivätkin.

Koskisen hyökkäyksen tarkoitus oli Ahlqvistin lopullinen kukistaminen. Ahlqvistin ja Koskisen kamppailua seurattiin lehdistössä tiiviisti; fennomaaninen lehdistö asettui Koskisen ja muut Ahlqvistin puolelle. Näin siis Koskinen vakiinnutti syytöksensä Ahlqvistin asettumisesta vihollisen leiriin, riippumatta siitä, kenen rinnalla Ahlqvist katsoi olevansa – tai siitä, ettei liberaaleilla, ruotsalaisliikkeellä ja riikinruotsalaisilla lopulta ollut muuta yhteistä kuin toive siitä, ettei ruotsin kieli katoaisi Suomesta. Lopullisesti Ahlqvist menetti kulttuurivaikuttajan asemansa seuraavana syksynä, kun hänen oli luovuttava Savo-Karjalaisen Osakunnan inspektorin tehtävästä äänestettyään matematiikan professoriksi ruotsinmaalaista Gösta Mittag-Leffleriä. Koskisen nousua suomalaisuusliikkeen kiistattomaksi johtohahmoksi kuvastaa sekin, että Saimaalla kastettiin peräti höyrylaiva ”Yrjö Koskiseksi”.⁵⁴

Zachris Topelius taisi kiteyttää terävimmän Koskisen motiivit arvellessaan, että Koskisella oli tarve pysytellä fennomaanisen liikkeen johdossa, koska esiin oli nousemassa uutta radikalismia, jota hän ei

53 Politiska partier i Finland. *Helsingfors Dagblad* 5/8.1.1863

54 Kohtamäki 1956, 324; Ilmoitus laivasta esim. *Uusi Suometar* 57/15.5.1876.

välttämättä olisi pystynyt hallitsemaan.⁵⁵ Koskisen seuraajat olivat 1860-luvun loppupuolen ylioppilasmaailmassa omaksuneet Koskisen tavan nähdä kaikki muut kuin fennomaanit yhtenäisenä vihollisena – ”ruotsalaisina” – ja maltillisemmat oman aatteensa edustajat tämän saman vihollisen myötäilijoinä tai jopa liittolaisina.

Koskisen tosiasioista piittaamaton kiihotuspuhe, demagogia, laantui sitä mukaa kun hänen seuraajiensa kannat jyrkkenivät. Samana vuonna, jolloin Koskinen lopullisesti nujersi Ahlqvistin, fennomaanit perustivat ylioppilaskuntaan oman puolueensa, Suomalaisen Nuijan. Sen johtoon nousi pian aiempaa radikaalimpien fennomaanien johtaja Laurentius Stenbäck eli Lauri Kivekäs, jonka seuraajat vuonna 1880 erottuivat omaksi ryhmäkseen, jonka nimeksi tuli monitulkintainen kirjainlyhenne K. P. T.⁵⁶ Kivekäs ja muut radikaalit olivat periaatteessa Koskisen linjoilla, mutta he halusivat ruotsin kielen syrjäyttämistä nopeammin ja näkyvämmiin ja rajummin sanakääntein.⁵⁷ Koskinen ei ryhtynyt heitä vastustamaan, mutta ei kyllä tukemaankaan, ja pitäytyi itse tarkoin kaikenlaisesta radikaalista puheesta.

Suurempi haaste tuli vuosikymmenen vaihteessa, kun E. G. Palmén ja muut ryhtyivät vaatimaan vapaamielistä fennomaniaa ja asettuivat selvästi Koskista vastaan. Viimeistään tällöin Koskinen samaisti suomalaisen kansan ja suomalaisen puolueen. Suomalainen puolue edusti nyt yksin kansallishenkeä, kansakuntaa, kansaa ja kansallista yhtenäisyyttä, jota ruotsalaisten lisäksi erilaiset sosiaalisesti tai kulttuurisesti radikaalit fennomaanit vain hajottivat.⁵⁸

Yrjö Koskinen ja ruotsalaiset: johtopäätökset

Koskisen ja kaikkien muidenkin puheita pohtiessa pitää ottaa huomioon heidän aikakaudelleen ominainen maailmankuvansa. Koskisen

55 Kohtamäki 1956, 322–323.

56 Lyhenteen tavallisimmat tulkinnat ovat ”Koko Programmi Toimeen” ja ”Kansan Pyhä Tahto”.

57 Ylikangas ja Pajuoja 1987, 7–12, 48–50, 56–72.

58 Rommi ja Pohls 1989, 106–107; Liikanen 1995, 279–297; Liikanen 2003, 287–297.

ja hänen ikäpolvensa maailmassa henki oli korkeampaa ja todellisempaa kuin aine. Jumala oli luonut maailman hierarkkiseen järjestykseen, jossa ihmiset olivat eläimiä korkeammalla. Ihmiset taas olivat sitä korkeammalla tasolla, mitä enemmän henki oli voittanut luonnon ja aineen, siis mitä sivistyneempiä he olivat, joten ylemmät yhteiskuntaluokat olivat sivistyneempiä kuin tavallinen kansa ja järkevät miehet olivat tunteellisia naisia korkeammalla tasolla. Kansat ja heimot olivat vastaavasti erilaisilla kehitysasteilla, alimpina primitiiviset, rotuominaisuuksiltaan huonommat kansanheimot ja ylimpänä, kuinka ollakaan, eurooppalaiset kansakunnat. Eriarvoisuus oli 1800-luvun maailmassa itsestäänselvyys, tasa-arvo vallankumouksellinen ja pelättykin ajatus. Osapuulleen 1850-luvulta lähtien erilaiset liberaalit ja luonnontieteelliset näkemykset toivat Suomessakin muutoksia tähän maailmankuvaan, mutta vain hitaasti ja asteittain.

Suomalaisuusliikkeen suuri päämäärä oli nostaa Suomi sivistyneiden kansakuntien joukkoon, ja Snellmanin mukaan tämä onnistui vain, jos suomesta tehtäisiin suomalaisen sivistyksen, siis hallinnon, lehdistön, korkeakulttuurin ja ylempien kansanluokkien kieli. Suomi oli ollut osallisena eurooppalaisesta sivistyksestä ruotsalaisten valloituksesta ja Eerik Pyhästä lähtien, nyt vain täytyi tehdä siitä sivistyksestä suomenkielistä. Ruotsalaiset olivat sivistynyt kulttuurikansa jo vanhastaan, joten Suomenkaan ruotsalaisesta rahvaasta ei sopinut puhua samaan tapaan kuin romaneista tai juutalaisista, eurooppalaisen sivistyksen tai kristinuskon ulkopuolisista paariaryhmistä. Sen sijaan kun August Ahlqvist vähätteli saamelaisia ja samojedikansoja, kukaan ei nähnyt siinä mitään outoa. Saamelaiset, nenetsit, selkupit ja muut elivät ilman omaa kirjallisuutta ja korkeakulttuuria, eurooppalaisen kulttuuripiirin ulkopuolella. Sellaisia kansanheimoja ei kukaan pitänyt suomalaisten, ruotsalaisten tai edes venäläisten veroisina.

Politiittinen ideologia tarvitsee vihollisen aatteensa oikeutukseksi. Nimenomaan kansallisille liikkeille on ollut eduksi, jos vihollisryhmä on voitu leimata jollain tavalla alemmaksi tai huonommaksi.⁵⁹ Suomalaisuusliikkeellä oli tarjolla kaksi vihollista, venäläiset ja ruotsalaiset. Venäläisiä vastaan hyökkääminen olisi ollut vaarallista, ehkä

59 Vuorinen 2010, 20–23.

suorastaan uhkarohkeata, joten fennomaanit omaksuivat Snellmanin ajatuksen suomalaisuuden asian ajamisesta venäläisten avulla, asettumatta heitä vastaan. Ruotsi oli vihollisena sikäli hankala, että Suomen säätyläistön ja siten myös fennomaanien kulttuuri oli kokonaisuudessaan ruotsalaista ja ainoa asia, jonka fennomaanit halusivat muuttaa, oli kieli. Ruotsalaiset olivat ajan käsitysten mukaan myös kiistatta korkeammalla sivistystasolla kuin suomenkieliset suomalaiset.

Koskinen yritti ensin esittää ruotsinkielisen rahvaan jotenkin huonommaksi kuin suomenkielisen rahvaan, mutta ajatus ei tuntunut menestyvän, joten hän alkoi puhua suomenkielisen rahvaan ja ruotsinkielisten välisestä vihasta. Hänen aatetoverinsa kuitenkin reagoivat kiistämällä Koskisen maalaileman vihan, sillä yhteisen isänmaan ja kansakunnan talonpoikien ei voitu väittää vihaavan toisiaan. Sen sijaan suomalaisia väheksyneet ja heidän kykyjään epäilleet riikinruotsalaiset olivat erinomainen vihollinen, olihan suomalaisten päämääränä nostaa Suomi samalle kulttuurin tasolle kuin Ruotsi. Tämän argumentti herätti julkisuudessa enimmäkseen vastustusta, ilmeisesti suomalaisten kulttuuriset siteet Ruotsiin olivat aivan liian voimakkaat. Väite ruotsalaisten halveksunnasta osoittautui kuitenkin menestykselliseksi keinoksi, kun siihen liitettiin mukaan kotimaiset liberaalit ja ruotsalaisuusliike ja esitettiin kaikki nämä kolme yhtenäisenä ruotsalaisuutena, jota vastaan fennomania taisteli. Vihasta ei kuitenkaan sopinut puhua, sen Koskinen sai kokeilemalla selville. Riitti, kun heidän esitettiin pitävän itseään parempina kuin suomalaiset. Jatkossa Koskinen ei enää riikinruotsalaisiin puuttunut, suomen kielen vihollisiksi riittivät kotimaiset vastustajat.

Koskisen puheet ruotsalaisista, Ruotsista ja suomalaisten suhteesta näihin olivat varsin tyylipuhdasta demagogiaa. Ensimmäinen hän yleisti joidenkin ajomiesten käytöksen kaikkiin ruotsinkielisiin ajomiehiin, sitten uhriutui väittämällä ruotsalaisten vihaavan meitä suomalaisia, vetosi Snellmanin auktoriteettiin, esitti olkinuken kiitollisuudesta, teki väärän vastakkainasettelun liittämällä Ahlqvistin suomen kielen vihollisten joukkoon ja esitti jopa eräänlaisen salaliitoteorian suomalaisuuden vihaajista ja ruotsin kielen ylivallan säilyttäjästä. Tosiasiassa ruotsalaisuusliikkeen päämäärä oli ruotsin kielen säilyttäminen edes

tasa-arvoisena suomen kanssa. Asiaperusteet väitteisiin olivat kaiken aikaa enintään huterat, ja polemisoidessaan Tikkasta ja Ahlqvistia vastaan hän surutta vääristeli näiden sanomisia.

Koskisen argumentoinnin pohjalla oli siis kaiken aikaa pyrkimys jyrkkiin vastakkainasetteluihin. Hänelle oli vain kaksi osapuolta: hänen oma tulkintansa Snellmanin aatteista ja kaikki muut. Tällöin hänen ei tarvinnut olla turhan tarkka siitä, kuka oli oikeastaan sanonut mitään. Riitti, että joku oli vastustaja jossain asiassa, niin hänet sopi niputtaa yhteen kaikkien muiden kanssa. Näin hän pystyi myös kuvailemaan vastustajan aina sen selkeimmän vastustajan mukaan. Tällöin hänen täytyi toisaalta valita vastapuolelta kaikkein räikeimmät näkemykset ja toisaalta myös unohtaa tai kiistää omia sanojaan. Vuonna 1856 Koskinen oli todennut aivan ruotsalaisten tapaan, että nimenomaan Ruotsin valta oli Suomelle siunaukseksi, toisin kuin saksalaisvalta Virossa, ja että Suomen kansa ei itse ollut saanut aikaan mitään. Kun Snellman hetkistä myöhemmin tuomitsi tällaiset näkemykset, julisti Koskinen vielä vuosikymmenien päästä matelevaisuudeksi kaikki näitä muistuttavat näkemykset.

Voi myöskin kysyä, miksi Tikkaselle ja Ahlqvistille on jäänyt historiaan maine ruotsalaisten myötäilijöinä ja hitaamman kehityksen kannattajina? Koskinen, sittemmin Yrjö Sakari Yrjö-Koskinen, oli fennomaanien johtaja ja myöhemmin senaattori ja vanhasuomalaisen puolueen johtaja aina 1800-luvun lopulle asti. Suomalaisuusaatteesta tuli 1900-luvulla maan valtavirtaa, ja suomalaisuusaatteen, fennomanian, samaistaminen Suomen kansan aatteisiin on pitkälti juuri Koskisen retoriikasta peräisin. Tämän lisäksi hän oli yliopiston ensimmäinen suomeksi kirjoittanut, fennomaaninen historian professori ja hänen vaikutuksensa Suomen, suomalaisuuden ja fennomanian historiankirjoitukseen on aivan perustavaa laatua. Häntä seurasi professorina hänen oppilaansa ja seuraavan polven fennomaanipoliitikko J. R. Danielson-Kalmari, ja Suomen 1800-luvun historia kirjoitettiin suomeksi vakaan fennomaanisessa hengessä vielä kauan Danielson-Kalmarin kuoleman jälkeen.

Suomen historiaa kirjoittivat siis kielitaisteluiden voittajat, ja yllättävän kauan lähtökohtana voi juurikaan liioittelematta sanoa olleen

sen, että Snellman ja Koskinen olivat oikeassa. Ei siis ole ihme, että Tikkasesta, Polénista ja Ahlqvistista on historiankirjoihin jäänyt juuri sellainen kuva, jonka Koskinen heistä antoi, vaikkei se heille mitään oikeutta teekään. August Ahlqvistin jälkimainetta on kyllä eniten mustannut toinen asia, se, että hän teilasi armottomasti kirjailija Aleksis Kiven.⁶⁰ Ei ole sattumaa sekään, että Koskinen oli Kiven puolustajien joukossa.

Lähteet

Lehdet

Aamurusko 1859.

Helsingfors Dagblad 1863, 1865.

Helsingfors Tidningar 1865.

Helsingin Uutiset 1863.

Kirjallinen Kuukauslehti 1871, 1876.

Litteraturblad för allmän medborgerlig bildning 1847, 1856–1859, 1863.

Maamiehen Ystävä 1854.

Mehiläinen 1859, 1860.

Morgonbladet 1876.

Papperslyktan 1859.

Päivätär 1865.

Sanan-Lennätin 1856, 1857.

Sanan Saattaja Viipurista 1835.

Suomen Julkisia Sanomia 1858.

Suometar 1851, 1854–1865.

Turun Viikko-Sanomat 1820.

Uusi Suometar 1876.

Vikingen 1870.

Painetut asiakirjat

Asiakirjat valtiopäiviltä Helsingissä vuonna 1872. Neljäs osa. Helsingissä, J. Simelius'en perillisillä 1874.

60 August Ahlqvistin Aleksis Kiven tuotannosta esittämä kritiikki oli murhaavaa ja vaikutti omalta osaltaan Kiven alkoholinkäyttöön, psyykkiseen sairastumiseen ja kuolemaan. Kivestä ja Ahlqvistin kritiikistä sekä Koskisen osuudesta asiaan Sulkunen 2004, 154–166.

Preståndets protokoll vid landtagen i Helsingfors år 1872. Andra delen. Från och med den 13 April till och med den 21 Maj. Helsingfors central-tryckeri, Helsingfors 1895.

Lähdikirjallisuus

Koskinen, Yrjö (Forsman, Georg Zacharias): *Kansallisia ja yhteiskunnallisia kirjoituksia. Ensimmäinen osa 1851–1862*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 108. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 1904–1906.

Koskinen, Yrjö (Forsman, Georg Zacharias): *Kansallisia ja yhteiskunnallisia kirjoituksia. Toinen osa 1863–1871*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 108. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 1904–1906.

Koskinen, Yrjö (Forsman, Georg Zacharias): *Kansallisia ja yhteiskunnallisia kirjoituksia. Kolmas osa 1872–1876*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 108. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 1916.

Koskinen, Yrjö (Forsman, Georg Zacharias): *Kansallisia ja yhteiskunnallisia kirjoituksia. Neljäs osa 1877–1903*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 108. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 1930.

Sohlman, August: *Det unga Finland. En kulturhistorisk traktelse*. C. M. Timgren, Stockholm 1855.

von Qvanten, Emil, nimimerkillä Peder Särkilax: *Fennomani och Skandinavism. Förra häftet. Om Finnland och dess sednaste utveckling*. Zacharias Haegström, Stockholm 1855.

Topelius, Zachris: *Lukukirja alimmaisille oppilaitoksille Suomessa: Toinen jakso, Maamme kirja*. S. W. Edlund, Helsinki 1878.

Tutkimuskirjallisuus

Arni-Kauttu, Meri: *”Itäistä keltomuuusta vastaan”*. Suomen ruotsinkielisten diskursiiviset mielikuvat suomalaisista 1896–1924. Publications of the University of Eastern Finland. Dissertations in Social Sciences and Business Studies No 220. University of Eastern Finland, Joensuu 2020.

Engman, Max: *Språkfågan. Finlandssvenskhetens uppkomst 1812–1922*. Finlands Svenska historia 3. Svenska Litteratursällskapet i Finland – Bokförlaget Atlantis, Helsingfors – Stockholm 2016.

Engman, Max: *Kärlek och politik, fennomani och tjeckomani*. A. F. Almqvist i Prag 1874. Historiska och litteraturhistoriska studier 70. Svenska Litteratursällskapet i Finland, Helsingfors 1995.

Haapanen, Atso: *Ennen Auschwitzia. Suomen juutalaisten tarina*. Into Kustannus, Helsinki 2021.

Kauppinen, Eino: *Kirjallinen Kuukauslehti. Vaiheet, sisällys, merkitys*. Otava, Helsinki 1952.

Klinge, Matti: *Keisarikunnan Aleksanterin yliopisto 1808–1917*. Otava, Helsinki 1989.

- Klinge, Matti: *Kansalaismielen synty. Suomen ylioppilaiden aatteet ja järjestäytyminen ilmentämässä yleisenmielipiteen ja kansalaistietoisuuden kehittymistä v. 1853–1871*. WSOY, Helsinki 1967.
- Kemiläinen, Aira: *Suomalaiset, outo Pohjolan kansa: rotuteoriat ja kansallinen identiteetti*. Suomen Historiallinen Seura, Helsinki 1993.
- Kohtamäki, Ilmari: *August Ahlqvist suomen kielen ja kirjallisuuden arvostelijana*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 248. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 1956.
- Koskimies, Rafael: *Nuijamieheksi luotu. Y. S. Yrjö-Koskisen elämä II*. Historian Ystävien Liitto, Otava, WSOY, Helsinki 1974.
- Liikanen, Ilkka: *Fennomania ja kansa. Joukkojärjestäytymisen läpimurto ja suomalaisen puolueen synty*. Historiallisia tutkimuksia 191. Suomen Historiallinen Seura, Helsinki 1995.
- Liikanen Ilkka: *Kansa. Käsitteet liikkeessä. Suomen poliittisen kulttuurin käsitehistoria*. Toim. Matti Hyvärinen, Jussi Kurunmäki, Kari Palonen, Tuija Pulkkinen, Henrik Stenius. Vastapaino, Tampere 2003, 257–308.
- Lille, Axel: *Den svenska nationalitetens i Finland samlingsrörelse*. Holger Schildt, Helsingfors 1921.
- Nieminen, Kaarlo: *Suometar 2. 1853–1866. Uusi Suometar 1. 1869–1889*. Oy Uusi Suomi, Helsinki 1946.
- Pulma, Panu: *Suljetut ovet. Pohjoismaiden romanipoliitiikka 1500-luvulta EU-aikaan*. Historiallisia Tutkimuksia 230. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2006.
- Puntila, L. A.: *Ruotsalaisuus Suomessa. Aatesuunnan synty*. Otava, Helsinki 1944.
- Rein, Thiodolf: *Juhana Vilhelm Snellman II*. Otava, Helsinki 1928, 4. painos 1981. Alkuteos Johan Vilhelm Snellman. Senare delen. Otava, Helsingfors 1899.
- Rommi, Pirkko; Pohls, Maritta: *Poliittisen fennomanian synty ja nousu. Herää Suomi. Suomalaisuusliikkeen historia*. Toim. Päiviö Tommila, Maritta Pohls. Kustannuskiila, Kuopio 1989, 69–122.
- Ruutu, Martti: *Savo-Karjalaisen Osakunnan historia II 1557–1887*. WSOY, Porvoo, Helsinki – Juva 1939.
- Savolainen, Raimo: *Sivistyksen voimalla. J. V. Snellmanin elämä*. Edita, Helsinki 2006.
- Sulkunen, Irma: *Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 1831–1892*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 952. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2004.
- Suolahti, Gunnar: *Nuori Yrjö Koskinen*. WSOY, Porvoo – Helsinki 1933.
- Teperi, Jouko: *Viipurilainen Osakunta 1828–1868*. Historiallisia tutkimuksia LIV, Suomen Historiallinen Seura, Helsinki 1959.
- Vuorinen, Marja: *Kuviteltu aatelismies. Aateluus viholliskuvana ja itseymmärryksessä 1800-luvun Suomessa*. Bibliotheca Historica 128. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki, 2010.
- Ylikangas, Heikki; Pajuoja, Jussi: *Lauri Kivekäs. Aikansa ajaton radikaali*. WSOY, Porvoo, Helsinki – Juva, 1987.

